



Actieplan bedreigde vogels

**Bescherming
van 11 bijzondere
soorten**

Inhoud

1

Een rijk vogelland

pagina 3

2

**Bescherming van
gebieden én
soorten**

pagina 4

3

**Het geselecteerde
elftal**

pagina 5

4

Even voorstellen

pagina 6

5

**Beschermen is
mensenwerk**

pagina 10



1 Een rijk vogelland

Vogelbescherming kan zich geen Nederland voorstellen zonder vogels als kemphaan, velduil en grote karekiet: bedreigde soorten die extra bescherming nodig hebben.

In het voorjaar is het nog steeds mogelijk om in Nederland op één dag baltse kemphanen en jagende velduilen te zien en een roerdomp of grote karekiet te horen. Ons land is gezegend met een even grote diversiteit aan landschappen. Sommige landschappen zijn zelfs op wereldschaal bijzonder, zoals de waddenkust of de veenweiden. Het zijn stuk voor stuk rijke leefgebieden voor vogels, zowel broedvogels als winter- en trekvogels. Door monitoringwerk van veel vrijwilligers, gecoördineerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland, weten we van alle vogelsoorten hoe de aantallen zich ontwikkelen. We stellen er periodiek de Rode Lijst mee op van soorten die bescherming nodig hebben. Dankzij onderzoeksgegevens over broedsucces en sterfte weten we of de populatie van een soort gezond is en wanneer voor een soort de gevarenzone dreigt.

Verschraling leefomgeving

De toekomst van diverse soorten van de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels is allerm minst zeker, inspanningen van de overheid en natuurbeschermingsorganisaties in de laatste decennia ten spijt. Onder deze bedreigde soorten bevinden zich veel voor Nederland kenmerkende vogels. Aansprekende ook, zoals blauwe kiekendief, roerdomp en tapuit. Een verlies van deze soorten betekent een directe verarming van de Nederlandse biodiversiteit en een regelrechte verschraling van onze eigen leefomgeving. Het is daarnaast een teken aan de wand: ongezonde populaties van deze vo-

gelsoorten wijzen vaak op een ongezond ecosysteem. Maar wat er precies loos is en wat we aan bescherming kunnen doen, is niet altijd duidelijk. Degelijk onderzoek is dus ook de komende jaren hard nodig.

Met het *Actieplan bedreigde vogels* wil Vogelbescherming Nederland de bescherming van elf bedreigde vogelsoorten van de Rode Lijst een flinke impuls geven. Om te zorgen dat de populaties ervan weer gezond worden. Vogelbescherming kan dat niet alleen. Deze brochure nodigt u uit mee te doen. Wij stellen de elf meest noodlijdende soorten aan u voor en we laten zien wat nodig is om ze te beschermen.

**Baltse
kemphaan**



2 Bescherming van gebieden én soorten

Bescherming van levensvatbare populaties in vitale leefgebieden is nodig maar kan niet zonder aandacht voor soorten.



Noordse stern
met jong

De kern van vogels beschermen is het veiligstellen van gezonde, levensvatbare populaties. De bescherming van leefgebieden of ecosystemen hangt hier direct mee samen. Een goede kwaliteit van water, bodem en lucht is daarbij essentieel. Ook natuurlijke dynamiek, duurzaam menselijk gebruik (vooral in de landbouw), juist beheer en voldoende leefruimte zijn belangrijk. Natura 2000 is hét instrument voor een dergelijke gebiedsbescherming en heeft zijn diensten nationaal en internationaal bewezen.

Door een goede gebiedsbescherming worden de populaties van de meeste vogelsoorten goed beschermd. In de praktijk blijkt echter dat sommige soorten die hoge eisen stellen aan hun leefgebied, het hiermee soms toch niet redden. Als we echter weten waarom bepaalde vogelsoorten achteruitgaan, kunnen we aanvullende, soortgerichte beschermings- en beheermaatregelen treffen. Soortbescherming dus.

Extra maatregelen nodig

Het combineren van leefgebieds- en soortbescherming heeft meerwaarde. Zo heeft Vogelbescherming met succes het *Beschermingsplan Duin- en kustvogels*, en eerder het *Beschermingsplan Moerasvogels*, ontwikkeld en uitgevoerd. In deze plannen staan vogelsoorten centraal die kenmerkend zijn voor de diverse landschapstypen. Bescherming van deze soorten heeft ook positieve effecten op andere flora en fauna van een leefgebied.

In het *Actieplan bedreigde vogels* komt een deel van de soorten uit de hiervoor genoemde beschermingsplannen terug, zoals roerdomp en tapuit. Deze vogels hebben al enige tijd prioriteit in het beschermingswerk van Vogelbescherming maar verblijven nog steeds in de gevarenzone. Andere soorten zijn nieuw, zoals kemphaan en grauwe gors. Voor al deze soorten is extra inzet nodig om ze veilig te stellen.

3 Het geselecteerde elftal

In het Actieplan bedreigde vogels staan elf soorten van de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels centraal.

Het Actieplan is gebaseerd op de huidige status van de soorten van de Rode Lijst uit 2004, zoals gepubliceerd in de *Vogelbalans 2013* van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Daarnaast is voor het Actieplan de trend van de broedpopulatie in de periode 1990-2012 meegewogen, vooral die in de meest recente periode 2003-2012. Dit resulteerde in een 'long list' van bedreigde broedvogels. Van elke soort is vervolgens beoordeeld of er een realistisch perspectief is om de soort met beschermingsmaatregelen voor Nederland te kunnen



Soorten van het Actieplan bedreigde vogels

Soort	Leefgebied	Aantal paren 2012
Roerdomp	moeras	250-300
Blauwe kiekendief	duin/akker/moeras	16
Porseleinhoen	moeras	210-280
Kwartelkoning	grasland, akker	280-300
Strandplevier	kust	195-215
Kemphaan	grasland	24
Noordse stern	kust	1.040-1.060
Velduil	duin/gras/akker/moeras	31-37
Tapuit	duin/heide	260-290
Grote karekiet	moeras	160-190
Grauwe gors	grasland/akker	5-9

Zingende grauwe gors

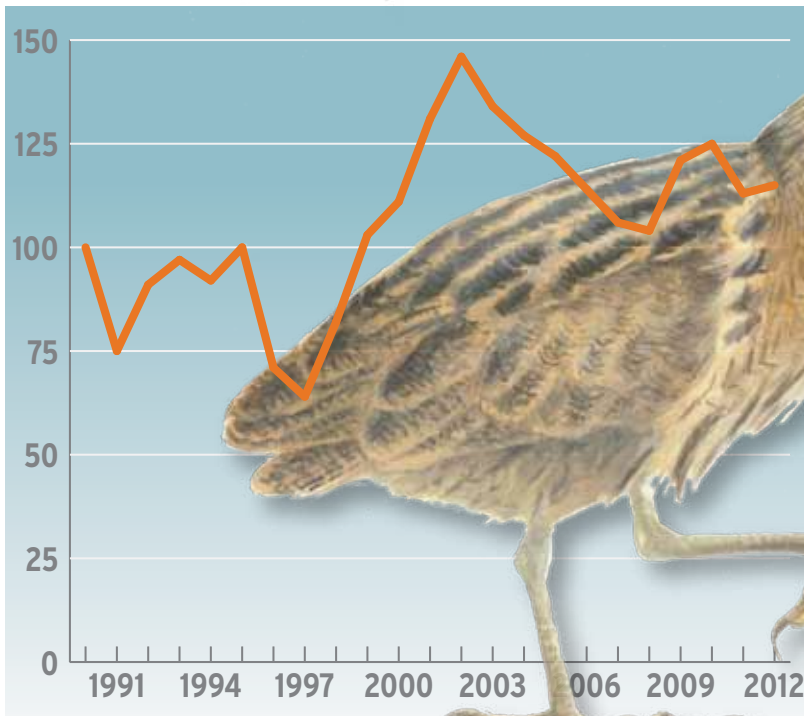
BRON: SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND

behouden. Daarbij vielen soorten af die voor ons land jammerlijk als verloren moeten worden beschouwd, zoals de kuifleeuwerik.

De elf vogelsoorten van het Actieplan betreffen soorten met een bijzonder kleine Nederlandse populatie (minder dan 300 broedpaar in 2012), met uitzondering van de noordse stern. Deze laatste is een kolonievogel met meer dan 300 paar, waarvan de Nederlandse populatie door het geringe aantal kolonies erg kwetsbaar is geworden. De elf soorten zijn verdeeld over diverse landschapstypen. Het gaat om vijf soorten duin- en kustvogels, drie soorten moerasvogels en drie vogelsoorten van het agrarisch gebied. Enkele komen in meerdere typen leefgebied voor.

4 Even voorstellen

In woord en beeld stellen we hier de elf soorten van het Actieplan bedreigde vogels kort aan u voor. Bij elke soort een schets van het karakteristieke leefgebied en aanbevelingen voor bescherming en beheer. Het diagram geeft de index van de broedvogelaantallen weer over 1990-2012. Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland

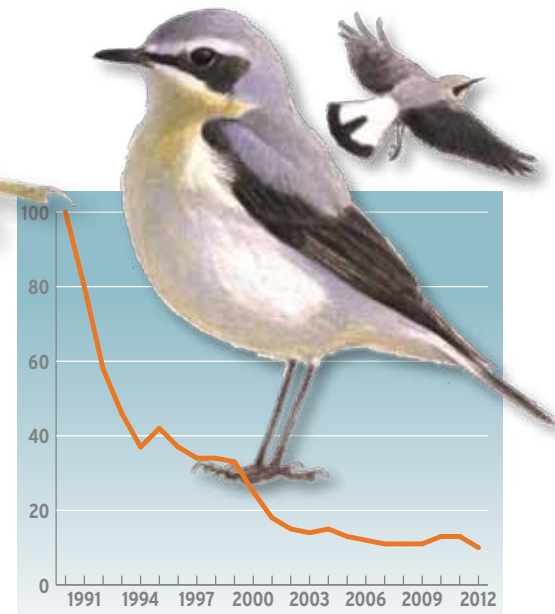


Roerdomp

- Overjarige waterrietvelden en ruig grasland
- Natuurlijke dynamiek in waterpeil, kwel en goede waterkwaliteit
- Intrek- en paaimogelijkheden vis en amfibieën

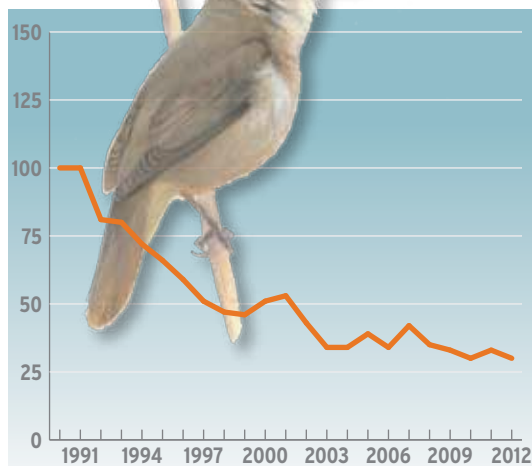
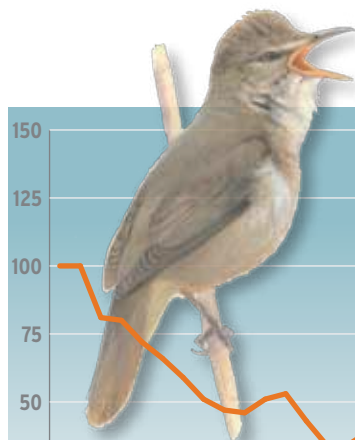
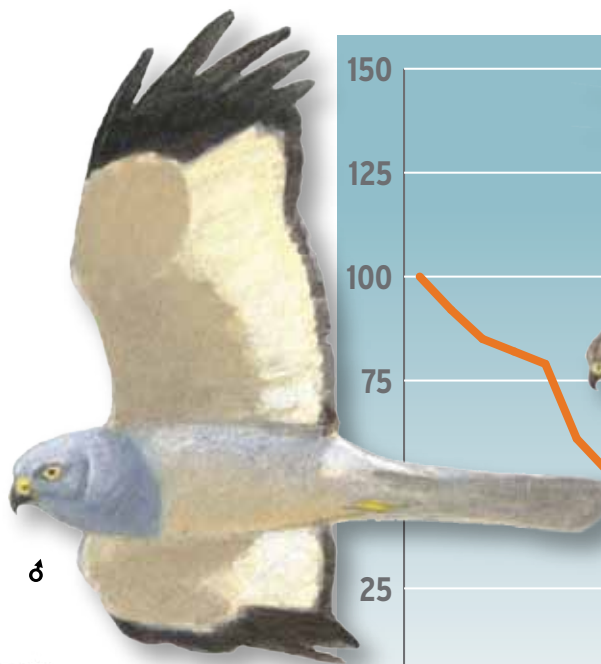
Tapuit

- Dynamisch duinlandschap met korte vegetatie
- Extensieve begrazing
- Bescherming konijnen
- Rust in broedgebied



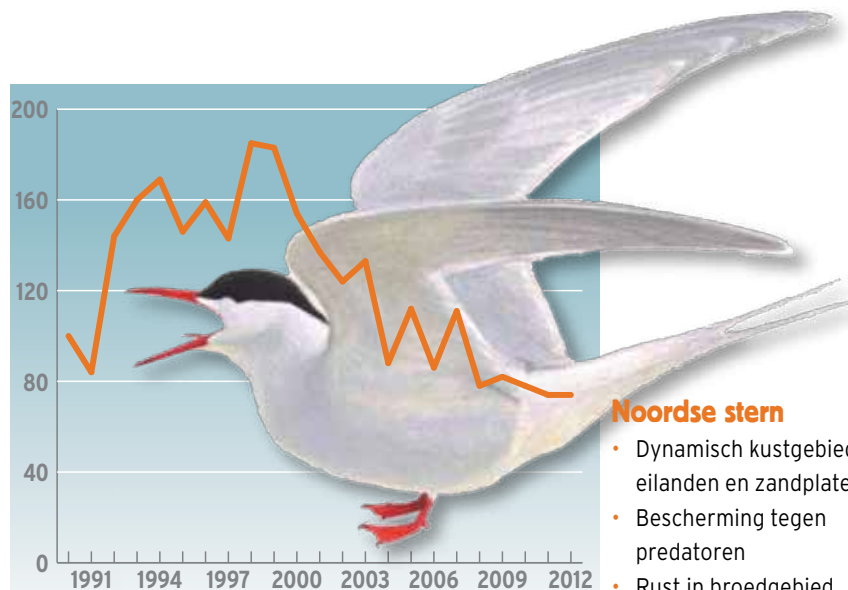
Blauwe kiekendief

- Open duinvalleien en moerassen
- Akkerbeheer voor zangvogels en muizen
- Extensieve begrazing broedgebied
- Rust in broedgebied



Grote karekiet

- Overjarige waterrietkragen
- Goede waterkwaliteit
- Natuurlijke dynamiek in waterpeil

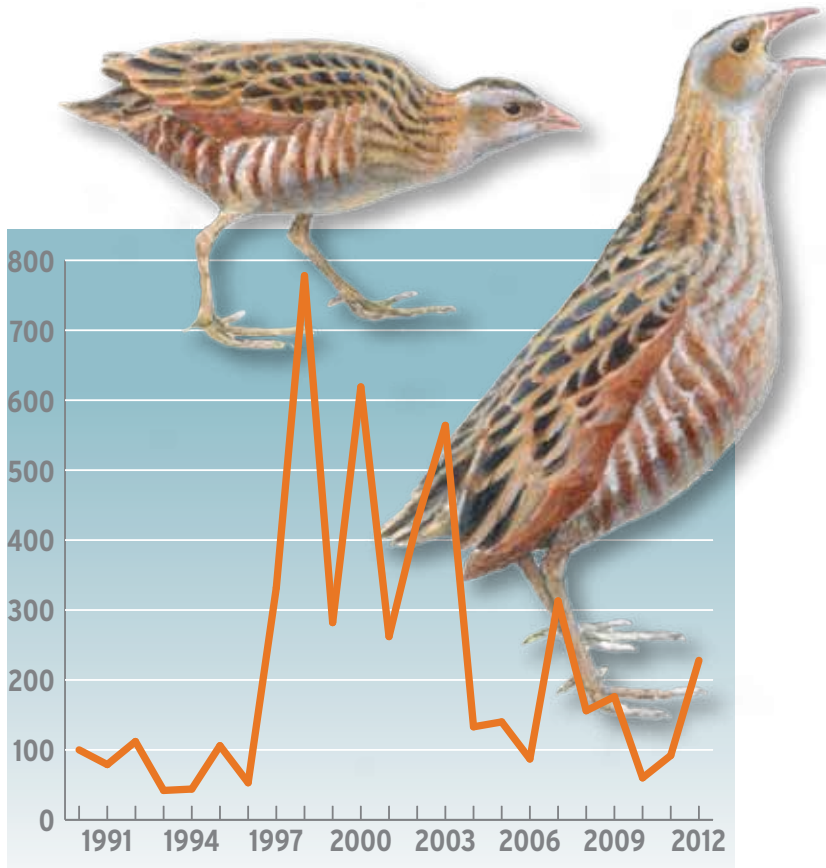


Noordse stern

- Dynamisch kustgebied, eilanden en zandplaten
- Bescherming tegen predatoren
- Rust in broedgebied

Kemphaan

- Vochtig, kruidenrijk grasland met late maaidatum
- Extensieve beweiding met runderen in voorjaar
- Hoog voorjaarspeil en plas-dras

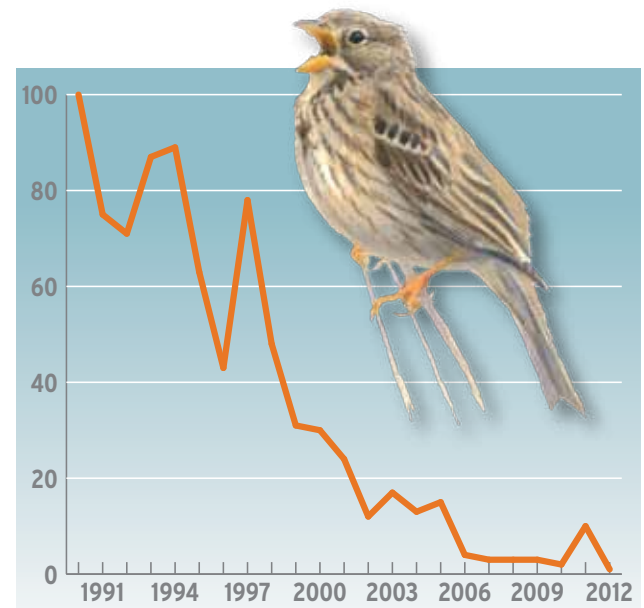
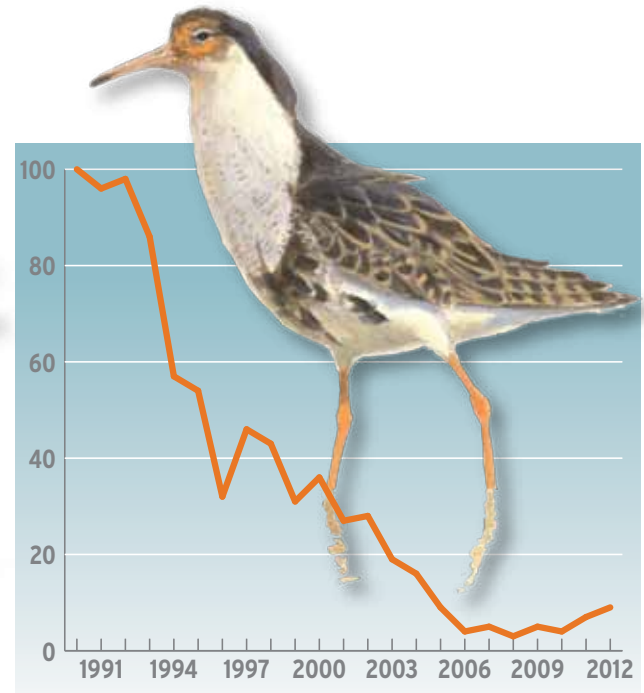


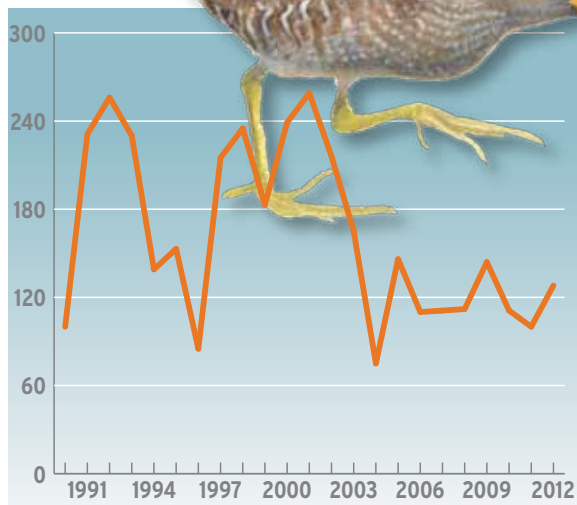
Kwartelkoning

- Vochtige, kruidenrijke hooilanden met late maaidatum
- Braakliggend bouwland, natuurlijk akkerranden
- Intensieve samenwerking boeren/vogelbeschermers

Grauwe gors

- Zeer extensief beheerd hooiland
- Natuurvriendelijk akkerbeheer, zomergranen
- Zadenrijke veldjes in de winter



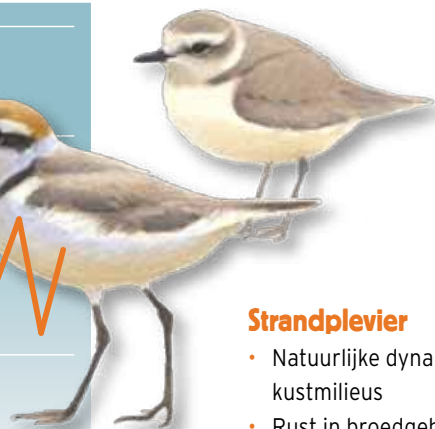
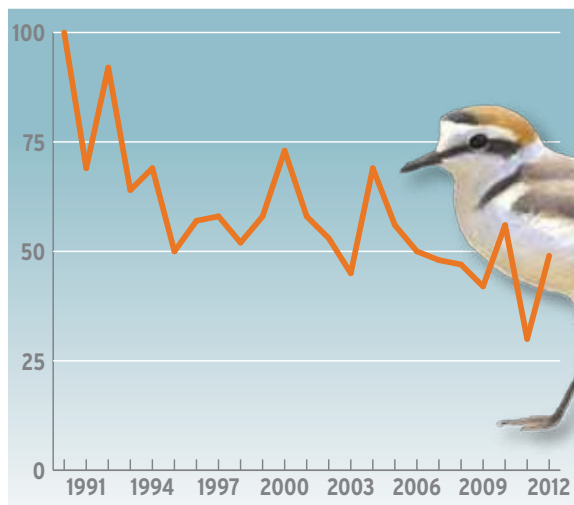
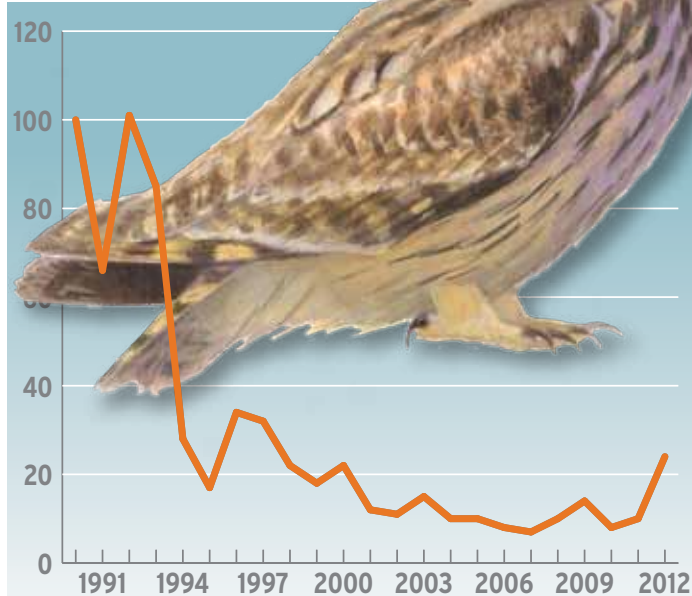


Porseleinhoen

- Lage moerasvegetaties met ondiep water
- Natuurlijke dynamiek in waterpeil
- Dynamisch moeras

Velduil

- Open duinvalleien en moerassen
- Akkerbeheer voor zangvogels en muizen
- Extensieve begrazing broedgebied
- Rust in broedgebied



Strandplevier

- Natuurlijke dynamiek van wind en water in kustmilieus
- Rust in broedgebied
- Bescherming tegen predatoren

5 Beschermen is mensenwerk

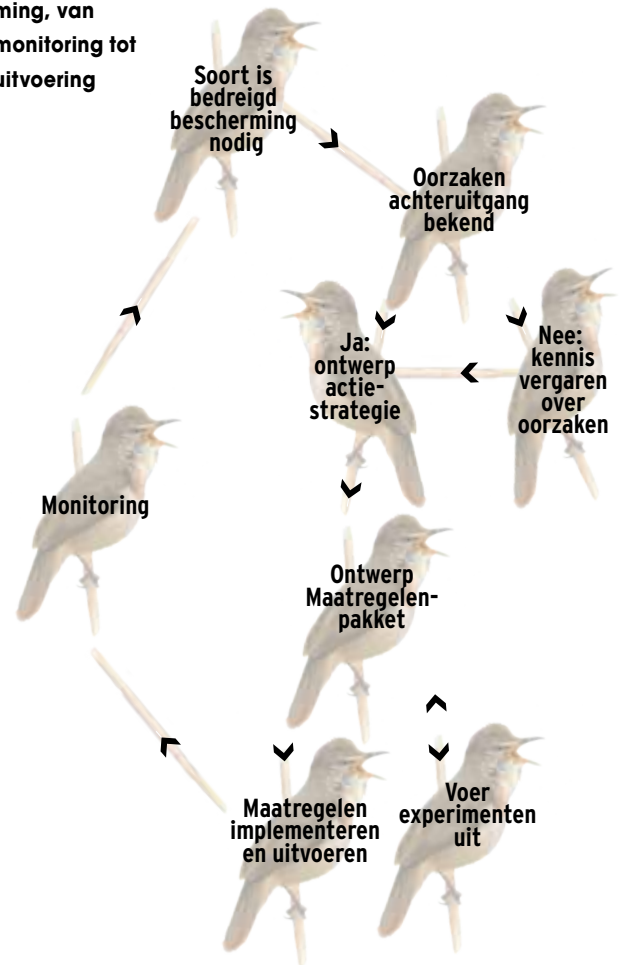
Vogelbescherming wil de bescherming van deze elf bedreigde vogelsoorten extra stimuleren en biedt daartoe kennis en middelen. Succesvolle bescherming staat of valt met samenwerking.

Bij het beoordelen van de te beschermen vogelsoorten en op welke manier hanteert Vogelbescherming een schema, dat ook Partners van BirdLife International gebruiken. Dat begint met meten (monitoring) om vast te stellen of een soort is bedreigd. En dat eindigt ook met meten, om te weten of een soort met succes is beschermd. Om een vogelsoort te kunnen beschermen moeten ook de oorzaken van de achteruitgang bekend zijn, de zogenaamde drukfactoren. Bij onvoldoende kennis hierover is nader onderzoek gewenst. Daarna kunnen passende beschermingsmaatregelen worden geselecteerd. Idealiter is de effectiviteit daarvan al eerder bewezen via *conservation evidence*. Zo niet dan worden de voorgenomen maatregelen eerst getest. Vaak is het moeilijk om een maatregel goed te testen omdat financiële middelen ontbreken. In die gevallen worden beschermingsmaatregelen ontwikkeld op basis van inzichten en oordelen van experts.

Bij aangetoond succes kunnen beschermingsmaatregelen in voorbeeldprojecten worden geëtaleerd om vervolgens op grotere schaal te worden toegepast. Uiteindelijk moet het beschermingswerk duurzaam worden uitgevoerd en onderdeel zijn van de dagelijkse praktijk.

Vogelbescherming heeft bronnenonderzoek gedaan naar de ecologie, knelpunten en beschermingsaspecten van de elf soorten van het *Actieplan*. Zo is een gedegen en actueel kennisbestand opgebouwd. Daarbij

Soortbescherming, van monitoring tot uitvoering





is ook informatie verwerkt van Sovon Vogelonderzoek Nederland en het *Early Warning & Alert Protocol*, zijn gegevens over *conservation evidence* verzameld en zijn experts geraadpleegd. Voor veel soorten, zoals die van het *Beschermingsplan Moerasvogels* en het *Beschermingsplan Duin- en Kustvogels*, maar ook van soorten als kwartelkoning, bestond al een degelijke kennisbasis. Hierop is verder gebouwd met nieuwe kennis en praktijkervaringen.

De site: informatie, advies en interactie

Alle belangrijke informatie van het *Actieplan bedreigde*

vogels komt beschikbaar op de site van Vogelbescherming (www.vogelbescherming.nl/bedreigdevogels) en wordt steeds geactualiseerd en aangepast. De informatie per soort is onderverdeeld in

- basiskennis over ecologie, verspreiding, aantal en trends
- knelpunten rond levenscyclus, reproductie, sterfte en habitat
- bescherming (strategie, maatregelen, juridisch)

Op de site is ook te vinden welke acties nu al worden ondernomen, welke in het verleden zijn uitgevoerd en

Vogelteller op het wad

welke op de rol staan of gewenst zijn. Daarnaast is er beeld te vinden van voorbeeldprojecten en optimaal habitat, maar ook inrichtingsschetsen. Soms is niet duidelijk waarom een vogelsoort in aantal achteruit gaat of welke beschermingsmaatregelen goed werken. Daarom zullen ook relevante kennisleemtes worden aangegeven. Vogelbescherming probeert deze leemtes op te vullen.

De site biedt méér dan alleen informatie én advies over de bescherming van de elf soorten. De interactie tussen beschermers is belangrijk, bijvoorbeeld via sociale media als Facebook. Hier kunnen vogelbeschermers hun ervaringen delen. Het zal enthousiasmerend werken en is goed voor de betrokkenheid.

Persoonlijk contact

Naast deze interactie zoekt Vogelbescherming ook persoonlijk contact met alle betrokkenen. Immers, een verhaal van een bevrogen spreker of een interessant

veldbezoek beklijft goed. De in het verleden gehouden symposia en themadagen, zoals die over sterns, tapuit, velduil en blauwe kiekendief, worden daarom de komende jaren voortgezet, inclusief veldbezoeken. Dat biedt ook de mogelijkheid tot discussie en kan de start zijn van nieuwe beschermingsinitiatieven en samenwerkingsverbanden.

Om kennis over te dragen en om het draagvlak voor beschermingsacties te vergroten gebruikt Vogelbescherming verschillende communicatiemiddelen. Beproefde zijn artikelen in onze eigen media, zoals Vogels, Vogels+ en Vogels Digitaal. Over diverse vogelsoorten zijn, vaak in samenwerking met andere partijen, brochures uitgebracht. Deze worden goed ontvangen en voorzien in een behoefte, zoals *Toevlucht voor de tapuit* uit 2014. Van langer geleden dateren brochures over onder meer duin- en kustvogels, boerenzwaluw en steenuil.

Bescherming op meerdere fronten

De activiteiten voor het *Actieplan bedreigde vogels* staan niet op zichzelf. Ze worden ingebed in het reguliere werk van Vogelbescherming en sluiten aan bij andere beschermingsprogramma's en -projecten. Niet alleen bij de nationale, voor bijvoorbeeld duin, kust en Waddenzee, maar ook bij de internationale projecten, gericht op bescherming van trekvogels en trekroutes.

Bij al het beschermingswerk maakt Vogelbescherming intensief gebruik van haar netwerk, van zowel het professionele van overheden, natuurbeheerders, wetenschappers en BirdLife-Partners e.d. als dat van vrijwilligers. Ons netwerk van WetlandWachten is een onmisbare schakel in dit geheel.

De WetlandWachten signaleren in hun gebieden onder meer welke water- en moerasvogels in de problemen verkeren, kennen de lokale ruimtelijke ontwikkelingen en dragen regelmatig goede oplossingen aan. Ook de

Weidevogelboeren op excursie





**Tapuit krijgt
kleurring om**

samenwerking met soortbeschermingswerkgroepen is cruciaal.

Daarnaast is goede wetgeving één van de pijlers van ons werk. In Nederland zijn bijna alle vogels en in elk geval de soorten van het Actieplan wettelijk beschermd. Verder draagt het stelsel van Natura 2000 in beginsel zorg voor een goede bescherming van de belangrijke broedgebieden van een deel van de elf soorten. De rijksoverheid is verplicht om de natuurwaarden van deze gebieden in stand te houden en goed te beheren. Zij moet actieve maatregelen nemen voor bescherming en herstel van populaties van bedreigde soorten en hun leefgebieden, op grond van de Vogelrichtlijn en verschillende natuurbeschermingsverdragen. Vogelbescherming ziet er op toe dat de overheid haar verplichtingen nakomt. Natura 2000 staat echter onder druk en daarom lobbyt Vogelbescherming voor



**Vogelonderzoek
met zenders**

Vrijwilligers onderhouden broedeiland voor sterns



behoud en verbetering van dit onmisbare natuurbeschermingsinstrument, in zowel Den Haag als Brussel. Bijzondere regelingen van de overheid kunnen ook soelaas bieden voor diverse soorten. Een voorbeeld is het programma tegen de grote uitstoot van stikstof, de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). Hier heeft onder meer het leefgebied voor de tapuit baat bij.

In het agrarisch gebied werkt Vogelbescherming op meerdere fronten aan de verbetering van het leefgebied voor vogels, zoals met het eigen netwerk van Weidevogelboeren. Andere accenten liggen bij verbetering van het agrarisch natuurbeheer, zowel op nationaal niveau als via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie. Dit is nodig om soorten als kwartelkoning en grauwe gors toekomst te geven.

Support uit vele hoeken

Vogelbescherming kan voor haar werk rekenen op steun van zowel particulieren als fondsen en bedrijven. Een achterban van zo'n 150.000 leden zorgt niet alleen voor de financiële basis, maar ook voor een ruim draagvlak in onze samenleving. En juist dat draagvlak maakt dat Vogelbescherming ook een interessante partner is voor fondsen en bedrijven.

Zonder steun van al die mensen die zorg voor natuur en vogels in hun hart dragen zou het werk van Vogelbescherming niet mogelijk zijn. En evenmin zonder u, die beroepsmatig of vrijwillig kan bijdragen aan dit noodzakelijke Actieplan. Als we met een gezamenlijke inspanning deze elf soorten uit de gevarenzone kunnen halen, schrijven we écht geschiedenis.

Colofon

UITGAVE

Vogelbescherming Nederland, 2015

TEKST

Ruud van Beusekom

REDACTIE

Ruud van Beusekom, Arjan Berben, Paula Huigen

VORMGEVING

Kees Klaver, Badhoevedorp

DRUK

Drukkerij Roto Smeets, Utrecht



FOTOGRAFIE

Markus Varesvuo, AGAMI (cover, p2, p3, p5). Melvin Redeker, Buiten-Beeld (p4). Tim de Boer Buiten-Beeld (p11) Lex van Groningen, Buiten-Beeld (p12). Anne Voorbergen, Vogelbescherming Nederland (p13 boven). TimRuben Smit, Buiten-Beeld (p13 onder). Natuurmonumenten (p14). Harvey van Diek, AGAMI (p16).

ILLUSTRATIES

Elwin van der Kolk, Bennekom



Het werk van Vogelbescherming Nederland wordt ondersteund door de Nationale Postcode Loterij.

Meedoen?

U kunt op vele manieren helpen om de elf soorten van het Actieplan bedreigde vogels te behouden voor ons land. Kijk op www.vogelbescherming.nl/bedreigdevogels of stuur een mail naar info@vogelbescherming.nl. Informatie over Vogelbescherming Nederland en over vogels die in Nederland voorkomen vindt u op www.vogelbescherming.nl.



Vogelbescherming Nederland komt op voor in het wild levende vogels en hun leefgebieden. In Nederland en wereldwijd. Samen met mensen die bescherming van vogels en natuur belangrijk vinden. Zo dragen wij bij aan het behoud van de natuur en een leefbare wereld.